

Jaarverslag VBNE

2016

Inhoudsopgave

Voorwoord

Hoofdstuk 1 De VBNE in het kort	5
1.1 Jonge vereniging met rijk verleden	5
1.2 Bevorderen bedrijfsmatig en professioneel beheer de kern	5
1.3 Evaluatie VBNE	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
1.4 De organisatie.....	5
Hoofdstuk 2 Plein van de beheerpraktijk	9
2.1 Algemeen.....	9
2.2 Resultaten.....	9
Hoofdstuk 3 Plein van de professionals.....	17
3.1 Algemeen.....	17
3.2 Resultaten.....	17
Hoofdstuk 4 Plein van de kennis.....	22
4.1 Algemeen.....	22
4.2 Resultaten.....	22
Bijlage 1 Samenstelling organen en werkorganisatie VBNE per 31-12-2016	28
Bijlage 2 Overzicht groene geborgde waterschapsbestuurders.....	32
Bijlage 3 Overzicht presentaties, producten, publicaties en convenanten VBNE	33
Bijlage 4 Veldwerkplaatsen 2016	36

Voorwoord

Dit is het derde jaarverslag van de VBNE.

In 2015 besloten de leden, op basis van een positieve evaluatie, unaniem om door te gaan met de VBNE, in ieder geval tot eind 2020. Als concreet vervolg daarop hebben wij in 2016 de “Agenda 2016/2020” vastgesteld. Daarin is geformuleerd welke doelen de vereniging zich heeft gesteld. Het is een praktisch stuk met concrete, meetbare doelen. Het helpt onze organisatie (medewerkers en leden en al degenen die werkzaam zijn in de Pleinen) in hun werk. Het geeft focus. En het biedt ook overzicht van het ruime terrein waar de VBNE werkzaam is. Het stelt tenslotte een ieder in staat te zien wat er elders binnen de VBNE gebeurt.

Bij het opstellen van het stuk kwam natuurlijk onvermijdelijk weer om de hoek kijken of de VBNE in bepaalde gevallen niet ook het platform kan zijn van waaruit effectief aan belangenbehartiging kan worden gedaan. De VBNE heeft immers de contacten, de kennis van zaken en – alle leden samen genomen – de schaal om ook op dat terrein iets te bereiken. In dit stadium van het bestaan van de VBNE wil het bestuur daar echter nog niet toe besluiten behoudens in die *ad hoc* gevallen waar dat aangewezen lijkt.

Wel liet de exercitie van het opstellen van de Agenda weer zien dat de VBNE midden in het veld staat in de groene sector waar wij ons werk doen. DE VBNE zal ook zeker meedoen in het debat over de toekomst van de groene sector en zoveel mogelijk afstemming zoeken met de collega groene organisaties in het veld. En uiteraard ook met de leden. Dat de VBNE midden in dat veld staat wordt prachtig zichtbaar tijdens de jaarlijkse “toogdag” van de sector. Ik bedoel de Beheerdersdag. Die was ook dit jaar weer, met ruim 600 deelnemers op 30 september 2016 op de Heerlijkheid Mariënwaerdt, een groot succes.

Ik geef geen compleet overzicht van al hetgeen door de VBNE is gedaan. Zie daartoe het verslag van de directeur. Laat mij alleen noemen het feit dat de VBNE voor de rijksoverheid de vergoeding voor de BOA opleidingen heeft verzorgd. Het gaat niet om veel geld – toegegeven – maar dit was duidelijk een rol die heel goed door de VBNE als onafhankelijke uitvoeringsorganisatie kan worden vervuld.

We hebben een belangrijke tussenevaluatie van OBN gehad. De uitkomst is dat OBN het goed doet. Vooruitlopend op de nieuwe OBN periode 2019/2023 wordt gewerkt aan een klein aantal verbeterpunten dat aan het licht kwam. Ik noem hierbij ook de algehele herziening van de website natuurkennis (van OBN) die in 2017 wordt afgerond.

Dit was het laatste hele jaar als directeur van Evelien Verbij. Evelien heeft met grote gedrevenheid en onvermoeid gewerkt aan het opzetten van de VBNE. Zij heeft er voor gezorgd dat de transitie van Bosschap naar VBNE perfect is gelopen. Ze heeft een goed team geformeerd dat op collegiale wijze samenwerkt. Zij was in staat al die lijntjes die in een bottom up organisatie als de VBNE, met Pleinen en Regieteams, kent, op voortreffelijke wijze, zeer gedisciplineerd, én vriendelijk te “bedienen” en daar waar nodig was aan te trekken of te vieren. Het bestuur is haar daar buitengewoon erkentelijk voor en ziet Evelien natuurlijk node gaan. Wij hebben gelukkig in Dianne Nijland een waardig opvolger gevonden en het bestuur heeft er alle vertrouwen in dat zij verder zal bouwen aan de VBNE. Ik dank natuurlijk ook de andere medewerkers van de VBNE voor hun grote en gemotiveerde

inzet. Ik herinner mij niet één wanklank in enig contact met onze medewerkers. Hetzelfde kan gelukkig ook gezegd worden over de samenwerking in het bestuur die weer voorbeeldig was, waarvoor ik mijn mede bestuursleden dank.

Maurits van den Wall Bake
voorzitter

Hoofdstuk 1 De VBNE in het kort

1.1 Jonge vereniging met rijk verleden

De Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren is een vereniging van, voor en door bos- en natuureigenaren. De vereniging is op 25 september 2013 opgericht. Op 1 januari 2016 had de VBNE zes leden: Staatsbosbeheer, LandschappenNL, Natuurmonumenten, de Federatie Particulier Grondbezit, het ministerie van Defensie en het Natuurnetwerk Gemeenten (voorheen Vereniging van Gemeentelijke Bos- en Natuurterreineigenaren). Op 15 november 2016 zijn de statuten van de vereniging gewijzigd in verband met een naamswijziging van het ministerie van Defensie naar Rijksvastgoedbedrijf. De vereniging heeft haar zetel in de gemeente Zeist.

1.2 Bevorderen bedrijfsmatig en professioneel beheer de kern

Efficiëntiewinst; eenduidigheid in het beheer en de bedrijfsvoering; hogere kwaliteit en professionalisering; en hogere effectiviteit naar buiten toe waren en zijn de belangrijke redenen om de VBNE op te richten. Daarbij richten de activiteiten van de VBNE zich op het bevorderen van het bedrijfsmatig en professioneel beheer van bos- en natuur. Daarnaast heeft de VBNE ook expliciet tot doel het faciliteren van – en het bieden van een platform voor de totstandkoming van de (raam-) cao bos en natuur.

Het beleid waarmee beide doelen worden nagestreefd is voor de korte termijn geformuleerd in het jaarlijkse werkplan en voor de middellange en langere termijn in de in 2016 opgestelde VBNE Agenda 2016-2020 (zie paragraaf 1.4).

1.3 De organisatie

Algemene leden vergadering (alv)

De algemene ledenvergadering (alv) is het hoogste orgaan van de VBNE. Artikel 10, lid 7 van de statuten van de VBNE bepaalt dat het maximaal aantal afgevaardigde per lid in de alv is beperkt tot drie. In de alv zaten in 2016 de volgende afgevaardigden:

Lid	Afgevaardigde
Federatie Particulier Grondbezit	Albert Schimmelpenninck, Tineke de Vries, Frederik Nijpjes (tot 29 maart 2016) en Yayeri Blijdenstein (vanaf 29 maart 2016)
Rijksvastgoedbedrijf	Roy Pillen (tot 29 maart 2016) en Jos Swart (vanaf 29 maart 2016)
Staatsbosbeheer	Theo Meeuwissen (tot 29 maart 2016); Harrie Hekhuis (vanaf 29 maart 2016)
Natuurmonumenten	Ron Adelaar (vanaf 1 november tijdelijk vervangen door Jeroen Willem Klomps)
LandschappenNL	Luuk Daamen tot 29 maart 2016); Ton Roozen (tot 29 maart 2016) en Saskia van Dockum (vanaf 29 maart 2016).
Natuurnetwerk Gemeenten	Harry Brouwers

De alv is op 29 maart en 1 november 2016 bijeengewees. Op 29 maart heeft de alv de jaarrekening en jaarverslag VBNE 2015 vastgesteld. Ook is met het bestuur gesproken over de Agenda VBNE 2016-2020. Op 1 november zijn de begroting en de contributie voor 2017 vastgesteld.

Het bestuur

De VBNE heeft een bestuur dat de strategie bepaalt, keuzes maakt en het jaarlijkse werkplan vaststelt en het gezicht naar buiten is. In het bestuur zaten, in de periode die dit verslag behelst, de volgende afgevaardigden vanuit de volgende leden:

Organisatie	Bestuurslid	Plaatsvervangend bestuurslid
Onafhankelijk voorzitter	Maurits van den Wall Bake	-
Federatie Particulier Grondbezit	Annette ter Kuile (secretaris) – afgetreden op 6 oktober 2016 Paul Kindt (secretaris) – toegetreden op 6 oktober 2016	Paul Kindt – afgetreden op 6 oktober 2016 Berend Pastoor – toegetreden op 6 oktober 2016
Rijksvastgoedbedrijf	Frans Borgonje	Roel Broeksma (afgetreden op 1 februari 2016) Franco Mandemaker (toegetreden op 1 februari 2016)
Staatsbosbeheer	Sylvo Thijsen (plv. voorzitter)	Mascha Brouwer
Natuurmonumenten	Teo Wams	Nico Altena
LandschappenNL	Hank Bartelink (penningmeester)	Marco Glastra
Natuurnetwerk Gemeenten	Edward van der Geest (afgetreden op 22 maart 2016) Ike Busser (toegetreden op 9 juni 2016)	

Het bestuur is in 2016 vier keer bijeen geweest op 8 februari, 22 maart, 9 juni, en 6 oktober. Tijdens de bestuursvergaderingen is gesproken over de reguliere onderwerpen zoals jaarrekening, jaarverslag, begroting en ledenbijdrage. Extra aandacht heeft het bestuur besteed aan de Agenda 2016-2020 welke op 9 juni is vastgesteld.

De drie pleinen

De vereniging kent drie pleinen waarop de leden samenwerken, interne afspraken maken en samenwerkingen met derden aangaan. De drie pleinen en hun positionering zijn als volgt:

Plein	Positionering
Plein van de beheerpraktijk	Zorgt voor gunstige financiële, juridische en bestuurlijke randvoorwaarden, op basis van up-to-date basisgegevens en inzichten, in relatie tot het bedrijfsmatig en professioneel beheer van bos- en natuur.
Plein van de professionals	Zorgt voor gunstige voorwaarden voor de professionals (waaronder arbeidsvoorwaarden), nu en in de toekomst, werkzaam in bos- en natuurbeheer.
Plein van de kennis	Zorgt voor het ontwikkelen, toegankelijk maken en delen van bestaande en nieuwe kennis op het gebied van het bedrijfsmatig en professioneel beheer van bos- en natuur.

De leden werken aan de realisatie van bovenstaande doelen op de drie pleinen, zijnde ontmoetingsplekken en een 'markt' waar leden, maar ook niet-leden, in verschillende samenstellingen samenkomen en activiteiten initiëren, uitvoeren en evalueren. Elk plein kent een regieteam waarin in ieder geval de leden van de VBNE zijn vertegenwoordigd. De regieteams voeden het bestuur, nemen initiatieven, formuleren ambities en voeren activiteiten uit en evalueren deze. Vanuit de werkorganisatie ondersteunt een adviseur het plein, het regieteam en de activiteiten op het plein. De regiepleinen kunnen tijdelijke werkgroepen instellen voor het uitvoeren van specifieke, tijdelijke activiteiten.

Werkorganisatie

De werkorganisatie heeft als taak het stimuleren, organiseren en ondersteunen van de VBNE. Dr. ir. E.E.M. (Evelien) Verbij is directeur (directie) van de werkorganisatie van de VBNE. De directeur heeft de leiding over de werkorganisatie en werkt op aanwijzing en onder verantwoordelijkheid van het bestuur. De VBNE heeft daarnaast nog vijf andere werknemers: de adviseur voor het Plein van de professionals, de adviseur voor het Plein van de beheerpraktijk; de programmaleider Kennisnetwerk OBN die tevens adviseur is van het Plein van de kennis, een programmamedewerker OBN en de office manager. Daarnaast huurt de VBNE een financieel administrateur in voor 4 uur per week.

Bijlage 1 bevat een overzicht van de leden van de alv, bestuur, regieteams, werkgroepen en de werkorganisatie per 31 december 2016.

1.4 VBNE Agenda 2016-2020

De VBNE Agenda 2016-2020 bevat de kaders en concrete acties waar de leden, de alv, het bestuur, de regieteams, de werkgroepen en de werkorganisatie de komende jaren verder aan willen bouwen. Uitgangspunt van deze agenda is dat de leden binnen de VBNE de komende periode zich in eerste instantie richten op het verder verdiepen van de huidige activiteiten en in tweede instantie kijken waar het wenselijk en mogelijk is nieuwe activiteiten op te pakken. De algemene richtlijn voor het beoordelen of iets een onderwerp is voor de VBNE is: het onderwerp moet passen binnen de doelstelling van de VBNE; het onderwerp is voor (bijna) alle leden van belang; en de leden moeten zich niet zelf met het onderwerp willen profileren.

De agenda is opgebouwd aan de hand van de vier rollen die de leden van de VBNE vervullen, namelijk: eigenaar, beheerder, leverancier en werkgever. Bij alle vier de rollen wordt kort aangegeven wat deze inhoudt, welke ontwikkelingen en trends deze rol beïnvloeden en wat dit mogelijk voor de samenwerking binnen de VBNE betekent. Concreet worden ook acties genoemd waar de leden binnen de VBNE de komende vijf jaren voor willen inzetten. In de jaarlijkse werkplannen worden deze acties opgenomen en verder uitgewerkt. De Agenda 2016-2020 is te vinden op www.vbne.nl.

Hoofdstuk 2 Plein van de beheerpraktijk

2.1 Algemeen

Het Plein van de beheerpraktijk werkt aan gunstige randvoorwaarden in de dagelijkse praktijk van het professionele bos- en natuurbeheer. Dit kan betekenen dat geadviseerd wordt aan de overheid betreffende wet- en regelgeving. Het kan ook betekenen dat er een werkschuurbijeenkomst georganiseerd wordt om kennis uit te wisselen over de laatste ervaringen bijvoorbeeld met betrekking tot biomassa-installaties.

Het Plein van de beheerpraktijk wordt aangestuurd door het regieteam. De samenstelling van het regieteam is te vinden in bijlage 1. Zij zijn de aanjager van de projecten, stellen de doelen op, zijn de smeerolie voor de werkgroepen en adviseren het bestuur. Direct aanspreekpunt is de adviseur van het plein van de beheerpraktijk.

2.2 Resultaten

De top 3 resultaten van het afgelopen jaar zijn:

- ✓ Een vrijstelling om in de natuur aan het werk te kunnen met een gedragen en goedgekeurde gedragscode natuurbeheer voor de periode 2016-2021.
- ✓ 250 bos- en natuurterreineigenaren en beheerders zijn op de hoogte van wat de Wet natuurbescherming gaat betekenen voor hun dagelijkse beheerpraktijk door vier succesvolle Werkschuurbijeenkomsten XL.
- ✓ Eigenaren en beheerders weten hoe ze om moeten gaan met essentaksterfte en hoe zij het beste houtige biomassa kunnen oogsten met behulp van twee mooie praktijkadviezen.

Voor 2017 heeft het bestuur aangegeven op dit plein, naast het continueren van de bestaande activiteiten, prioriteit te willen geven aan de volgende twee activiteiten:

- De decentralisatie van de natuurwetgeving
- Een gedragen en goedgekeurde Gedragscode Bosbeheer

Hieronder wordt per doel, zoals vastgesteld in het werkplan 2016, verslag gedaan van de behaalde resultaten op het Plein van de beheerpraktijk.

1. *De Flora- en Faunawet is werkbaar in de bedrijfsvoering en de gedragscodes natuurbeheer en bosbeheer zijn alom bekend en worden goed toegepast.*

Gedragscode natuurbeheer goedgekeurd

De gedragscode natuurbeheer heeft begin 2016 ter inzage gelegen. Er is een zienswijze ingediend. Over de verwerking van de zienswijze in het goedkeuringsbesluit heeft constructief overleg plaats gevonden met de indiener van de zienswijze, Rijkdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) en het ministerie van Economische Zaken (EZ). Op 19 december 2016 heeft de staatssecretaris van Economische Zaken de gedragscode natuurbeheer goedgekeurd voor een periode van vijf jaar.

Werken aan een nieuwe gedragscode bosbeheer

De RVO heeft de gedragscode bosbeheer verlengd in het kader van de nieuwe Wet natuurbescherming die per 1 januari 2017 in werking is getreden. Dit betekent dat voor 1 oktober 2017 een nieuwe gedragscode moet worden ingediend. Op 27 oktober is de werkgroep bij elkaar gekomen om de officiële evaluatie en herziening te starten.

Er worden vier onderdelen onderscheiden die parallel aan elkaar lopen:

1. Uitvoering en handhaving

2. Bosbeheer en biodiversiteit
3. Evaluatie
4. Nieuwe gedragscode bosbeheer

Uitvoering en handhaving

Door beheerders en handhavers lijken soms twee verschillende talen te worden gesproken. Zo worden sommige definities in de gedragscode en de Flora- en faunawet op verschillende wijze geïnterpreteerd. Daarom faciliteert de VBNE op verschillende momenten het gesprek tussen de handhaver en de beheerder. Het onderwerp is geagendeerd op het Landelijk Boswetoverleg van de provinciale handhavers op 6 april en 4 oktober. Veel Boswethandhavers handhaven ook de Flora- en faunawet en zijn geïnteresseerd om verder met beheerders in gesprek te gaan. Op 8 maart 2017 wordt een Landelijk Handhaving Wet Natuurbescherming H2 en H3 (voorheen Flora- en faunawet en Natuurbeschermingswet) overleg georganiseerd.

Bosbeheer en biodiversiteit

Uit de gesprekken in het kader van de gedragscode bosbeheer is gebleken dat bepaalde aandachtspunten met betrekking tot biodiversiteit geprojecteerd worden op de gedragscode, terwijl het veel breder gaat dan de gedragscode. Biodiversiteit in bossen hangt niet af van de gedragscode bosbeheer. Een werkgroep bestaande uit beheerders, soort beschermende organisaties en de houtverwerkende industrie werken samen aan een analyse over faunasoorten en bossen en aan werkschuurbijeenkomsten om de best practices uit Noord-Brabant te delen met beheerders op de Utrechtse Heuvelrug.

Evaluatie en nieuwe gedragscode

Vanwege de Wet natuurbescherming kan de gedragscode bosbeheer worden aangepast. Op de Beheerdersdag, d.d. 30 september, heeft een discussie plaatsgevonden over een aantal punten die aangepast zouden kunnen worden in de nieuwe gedragscode bosbeheer. Het gaat dan over bosmieren die niet meer beschermd worden in de wet en over dassen die onder de nieuwe wet wel verstoord mogen worden. Ook al blijft de algemene zorgplicht gelden. De werkgroep gedragscode bosbeheer gaat hiermee aan de slag.

2. De nieuwe wet Natuurbescherming, de Boswet en andere voorkomende wetgeving zijn werkbaar in de bedrijfsvoering van bos- en natuurterreineigenaren.

Implementatie nieuwe Wet natuurbescherming

De VBNE heeft nauw contact met Rijksambtenaren en met provinciale ambtenaren die verantwoordelijk zijn voor de uitvoeringswetgeving en de implementatie. De VBNE heeft een presentatie over de Boswet in nieuwe Wet natuurbescherming (Wnb) voor gemeentes verzorgd op vier bijeenkomsten in opdracht van het Interprovinciaal overleg (IPO) en het ministerie van EZ.

Het ministerie van EZ heeft besloten om artikel 4.6 niet in werking te laten treden. Zonder dit artikel kunnen gemeentes ook regels stellen aan houtopstanden buiten de bebouwde kom Boswet. De wetgever wil deze mogelijkheid bieden ter bescherming van landschap en biodiversiteit. Maar de VBNE maakt zich zorgen dat sommige gemeentes ook een kapvergunning kunnen gaan eisen bij kap van bomen in bosverband. Daarom heeft de VBNE een brief aan EZ gestuurd met het verzoek samen naar een oplossing te zoeken. Vooralsnog hebben de ambtenaren gezegd dat zij af willen wachten hoe het in de praktijk zal gaan.

Op 1 januari 2017 zijn de nieuwe Wet natuurbescherming en de bijbehorende provinciale verordeningen in werking getreden.

Leden informeren over komende veranderingen rondom Wet natuurbescherming

In het februarinummer van het Vakblad heeft de VBNE een artikel gepubliceerd over de veranderingen die de Wnb met zich meebrengt. Verder heeft de VBNE overzichten opgesteld met betrekking tot de provinciale verordeningen met focus op de oude Boswet en deze gedeeld via de nieuwsbrief. Op 3 maart heeft de VBNE een presentatie gehouden bij het Aardhuissymposium van de Koninklijke Nederlandse Bosbouwvereniging (KNBV) over de 'betekenis van de nieuwe wet natuurbescherming voor de praktijk'. Daarbij waren meer dan 100 belangstellenden. De VBNE heeft een sessie over de Wnb georganiseerd op de Beheerdersdag van 30 september. Op 29 november, 1 december, 6 december en 8 december heeft de VBNE werkschuurbijeenkomsten XL voor de leden georganiseerd. In totaal zijn ±250 eigenaren en beheerders op deze manier geïnformeerd over wat de Wnb betekent voor de dagelijkse beheerpraktijk. Op deze bijeenkomsten was er ook de mogelijkheid om met de eigen provincie in overleg te treden.

Implementatie nieuwe Omgevingswet

De VBNE heeft per e-mail gereageerd op de aanvullingswetvoorstel natuur richting het ministerie van EZ. Er wordt gewerkt aan een mogelijke formele reactie begin 2017. De Omgevingswet is een raamwet, waar vele AMvB's onder hangen. De Wet natuurbescherming zal straks opgeknipt worden. Omdat het aanvullingsbesluit en de aanvullingsregeling niet bekend is, is het niet mogelijk om de gevolgen te overzien. In de reactie is gevraagd om te voorkomen dat over een paar jaar weer hele systemen omgegooid moeten worden en er wordt gevraagd om een bijeenkomst waar meer duidelijkheid wordt geschapen. Het ministerie heeft aan deze oproep gehoor gegeven en op 21 november een bijeenkomst georganiseerd.

3. De randvoorwaarden voor goed beheer op gebied van water zijn voor alle bos - en natuurterreineigenaren op orde.

Alle onderwerpen in het dossier natuur & water worden voorbereid door de werkgroep natuur & water en voor de voorbeeldzaken door de werkgroep waterschapsheffingen. Bijlage 1 bevat de namen van de leden van de werkgroep.

Standpunt VBNE waterschapsheffingen

De Commissie Aanpassing Belastingen (CAB) van de Unie van Waterschappen (UvW) doet onderzoek naar mogelijke aanpassingen van het belastingstelsel van de waterschappen. Het bestuur van de VBNE heeft een formeel standpunt ingenomen dat in het kort luidt:

- Natuurterreineigenaren hebben belang bij de uitvoering van de taken van het waterschap en betalen belasting op basis van de economische waarde van het onroerend goed.
- De taken van het waterschap zijn gericht op instandhouding en gebruiksmogelijkheden van het onroerend goed. Hoe hoger het profijt, hoe hoger de waarde. Daarmee heeft de economische waarde een duidelijke verbinding met het profijtbeginsel.
- De basis voor het vaststellen van de hoogte van de aanslag is de economische waarde van het onroerend goed. *(De huidige overstap in categorieën natuur en overig ongebouwd van waarde naar oppervlakte is slecht uitlegbaar).*
- Bij ongewenste hoogte van de belastingheffing voor een bepaalde categorie eigenaren (van bijvoorbeeld wegen) kan in het bestuur van het waterschap een politieke keuze gemaakt worden een correctiefactor toe te passen.

Dit standpunt van de VBNE is op 14 maart in een gesprek met CAB toegelicht. Op 18 mei kwam het tussenrapport van de CAB uit. Daarin wordt geschetst dat de CAB in het vervolgtraject bekijkt of de heffing op natuur wel of niet behouden moet blijven. Momenteel werkt de werkgroep watersysteem van de UvW voor dit onderwerp scenario's uit. De VBNE heeft bij de CAB

aangegeven een gesprek te willen over de richting van de scenario's. Dit gesprek zal begin 2017 plaatsvinden.

Bijeenkomsten voor de groene geborgde waterschapsbestuurders

Op 20 januari, 24 maart en 6 oktober zijn bijeenkomsten georganiseerd voor de geborgde bestuurders. Op deze bijeenkomsten zijn de volgende onderwerpen aan de orde geweest: kostentoedelingsverordeningen en bodemdaling. Verder zijn deze bijeenkomsten belangrijk voor de vaak alleen opererende bestuurders om ervaringen met elkaar uit te wisselen.

Benoeming geborgde natuur Waterschap Limburg

Op 9 juni heeft het bestuur van de VBNE mevrouw Ria Dielissen en de heer Arnold Jansen benoemd als vertegenwoordiger van de categorie natuur in het algemeen bestuur van fusiewaterschap Limburg.

Groene Tafel Waterwinning uit natuur

Al decennia wordt tussen waterwinning en natuur gesproken als potentiële win-win maar tot nu toe komt daar weinig tot niets van terecht. Voor de waterwinsector zijn natuurbeheerders een belangrijke partner. Bij nieuwe winningen zoekt men steeds vaker naar locaties in natuurgebieden omdat dit schoon water oplevert. Dat natuurbeheerders het water beschermen, beschouwt de watersector echter als vanzelfsprekend. Dit terwijl in delen van het land waar de drinkwatersector zelf het natuurbeheer doet, de prijs voor het beheer wordt doorberekend in de prijs van het drinkwater. Wel ondervinden natuurbeheerders op talrijke locaties met grondwaterafhankelijke natuur schade van de waterwinning. In 2014 is door de VEWIN een 'Groene tafel Drinkwater' opgestart. Aan die Tafel spreken de waterleidingsector, natuureigenaren en overheden over samenwerking met betrekking tot drinkwater en natuur. Op 1 april 2016 is de bestuurlijke bijeenkomst geweest waar de aanwezige natuurterreineigenaren ook spraken namens de VBNE. Daar is een routekaart besproken met als inzet het creëren van robuuste gebieden waar ruimte is voor zowel waterwinning als natuur.

4. Bos- en natuurterreineigenaren beschikken over goed plantmateriaal van bos- en haagplantsoen.

Doorstart 'Green Deal Weet welk plantmateriaal je (ver)koopt'

De Green Deal 'Weet welk plantmateriaal je (ver)koopt!' die van 2012-2015 liep is eind 2015 afgerond. In deze green deal werkte alle partijen uit de keten van bos- en haagplantsoen samen. In deze periode zijn belangrijke stappen gezet om het vertrouwen in deze keten te versterken. Staatsbosbeheer is nu open en transparant over de beschikbaarheid van zaden uit de genenbank en zaadgaarden. De Naktuinbouw is een traject gestart om een systeem van track & tracing op te zetten zodat de afnemer weet waar het plantsoen vandaan komt. En er is veel gebeurt om de kennis over plantsoen te delen en vooral bij de vragers van plantsoen te vergroten.

De partijen in de green deal hebben op 21 januari 2016 een druk bezochte en inspirerende workshop georganiseerd over een vervolg op de green deal. Alle partijen uit de keten van bosplantsoen waren aanwezig en dachten actief mee over de acties voor een vervolg. De stuurgroep van de Green Deal is vervolgens aan de slag gegaan met het vervolg. Dit proces is gefrustreerd door de onduidelijkheid over de toekomst van de nationale genenbank, momenteel beheert door Staatsbosbeheer. Eind 2016 lijkt het proces voor de toekomst van de genenbank weer op de rit en kan de green deal 2.0 doorgang vinden en begin 2016 van start gaan.

Adviescommissie Rassenlijst Bomen van start

De VBNE heeft als een van de aandachtspunten benoemd het beschikbaar komen van goed plantmateriaal voor de bosbeheerders/boseigenaren en voldoende kennis hierover. Belangrijk

hierbij is de Rassenlijst Bomen. De Raad voor plantenrassen (Rvp) besluit over de opstanden op de Rassenlijst Bomen. De Rvp heeft een onafhankelijke commissie in het leven geroepen die adviseert op het gebied van toelaten/wijzigen opstanden op de Rassenlijst Bomen. In de commissie is de hele keten van eigenaren, zaadhandel, kwekers en keuring vertegenwoordigd. De VBNE is sinds 2015 onafhankelijk voorzitter van deze adviescommissie. In 2016 is de adviescommissie uiteindelijk een keer bijeen geweest op 8 juli en heeft verder via email een aantal adviezen over nieuwe opstanden afgehandeld.

- 5. Een garantie, bij voorkeur in de vorm van een onafhankelijk geborgd keurmerk, dat bos- en natuurwerk wordt uitgevoerd volgens de Arbo, natuur- en milieuwetgeving; en dat het werk van hoogwaardige kwaliteit is.*

De VBNE heeft, samen met de AVIH, in 2014 de Stichting Kwaliteit Bos-, Natuur- en Landschapswerk (SKBNL) opgericht om de ErBo regeling over te nemen van het Bosschap. Vanaf 1 januari 2015 is SKBNL eigenaar van de ErBo en verantwoordelijk voor het beheer.

In het bestuur van SKBNL hebben twee vertegenwoordigers vanuit de opdrachtgevers zitting en twee vanuit de opdrachtnemers van boswerk. Vanuit de opdrachtgevers/VBNE zijn Maarten Willems (Staatsbosbeheer) en Evelien Verbij (VBNE) bestuursleden. Vanuit de opdrachtnemers/AVIH zijn dit David Borgman en Richard Wigink. Leo Klaassen is onafhankelijk voorzitter. Het bestuur is in 2016 vier maal bijeen geweest om SKBNL. De Stichting Bos en Hout Support ondersteunt het bestuur van SKBNL. Ondertussen heeft de ErBo regeling meer dan 160 deelnemers en zijn er 4 certificerende instellingen die de ErBo controle mogen uitvoeren.

Op 1 januari 2016 is de herijkte ErBo regeling ingegaan die in 2015 is voorbereid. In 2016 heeft SKBNL zich ingezet voor meer promotie en bekendheid van de ErBo bij opdrachtgevers. Ook is de ErBo regeling erkent door PEFC Duitsland waardoor ErBo erkende bosaannemers ook in PEFC bossen in Duitsland kunnen werken. Verder zijn de algemene voorwaarden aanneming werk en verkoop rondhout herzien.

Verder is in 2016 doorgedaan met de communicatie rondom de ErBo naar de opdrachtgevers. Zo is er een website waarop altijd actueel staat welke bosaannemers het ErBo keurmerk mogen dragen. De VBNE heeft in haar maandelijkse nieuwsbrief meerdere malen aandacht gevraagd bij opdrachtgevers voor de ErBo. Want het is van groot belang dat de opdrachtgevers vragen om ErBo, dat sterkt het certificaat.

Meer informatie over SKBNL en de ErBo is te vinden op www.skbnl.nl.

- 6. Bos- en natuurterreineigenaren zijn in staat efficiënt en effectief zorg te dragen voor de sociale veiligheid in hun terreinen.*

Vergoedingsregeling boa opleiding

De groene werkgevers, onder voorzitterschap van Nationaal Park De Hoge Veluwe, hebben in 2015 van de ministeries van Economische Zaken (EZ) en Veiligheid en Justitie (V&J) vijf jaar lang jaarlijks 125.000 euro gekregen. Als bijdrage aan de opleiding van groene buitengewoon opsporingsambtenaren (boa's). EZ heeft een beschikking afgegeven voor 1 jaar met de intentie voor nog eens vier jaar. V&J heeft een beschikking voor 2 jaar afgegeven. Dit traject is in nauw overleg voorbereid met vertegenwoordigers uit het groene werkgeversoverleg en vanuit EZ. Van 1 t/m 30 september konden private groene werkgevers een vergoeding aanvragen van maximaal 50% van de kosten voor de opleiding van hun boa's. In totaal is voor 247 boa's een vergoeding aangevraagd. Uiteindelijk zijn er voor de opleiding van 135 boa's vergoedingen uitbetaald. Per

gevolgde opleiding van de boa's wordt in 2017 maximaal 465 euro vergoed. Begin 2017 evalueert de stuurgroep de BOA vergoeding 2016 en bekijkt de afspraken voor 2017.

Drones: gebruik en handhaving

Het gebruik en dus ook de handhaving van drones heeft in 2016 een vlucht genomen. Op 29 augustus heeft de eerste rechtszaak over dronenvliegen in de natuur gediend, waarbij de vlieger werd vrijgesproken van verstoring. De VBNE is lid van een werkgroep onder leiding van Bureau Regelink. In deze werkgroep wordt gekeken wat de voordelen zijn van het gebruik van drones in bos- en natuurterreinen en hoe om te gaan met de handhaving van drones.

- 7. Bos- en natuurterreineigenaren beschikken over actuele informatie voorzien van handelingsperspectieven over hoe zij effectief en efficiënt invasieve exoten en andere ziekten en plagen kunnen bestrijden.*

Nieuw praktijkadvies essentaksterfte

Na een uitgebreide evaluatie en consultatie van verschillende deskundigen is het praktijkadvies essentaksterfte grondig herzien. Op 3 mei is het aangepaste praktijkadvies gepubliceerd. Er is een duidelijke handleiding in opgenomen om te voorkomen dat essen te snel worden omgezaagd. Licht aangetaste essen zijn potentieel resistent en kunnen een belangrijke toekomstige zaadbron zijn. Op 29 juni heeft een veldwerkplaats over essentaksterfte plaatsgevonden.

Inbreng beheerders beheerplannen Europese Exotenverordening

Op 4 december 2015 heeft het Comité Invasieve Uitheimse soorten ingestemd met de Unielijst van Invasieve Exoten zoals voorgesteld door de Europese Commissie. Voor alle soorten op de lijst moeten in de loop van 2016 beheerplannen worden gemaakt. Het ministerie van Economische Zaken werkt hieraan samen met de provincies. De VBNE is hierbij betrokken om ervoor te pleiten dat de beheerplannen realistisch zijn en de kosten niet op de beheerder worden afgewenteld. Op de Beheerdersdag 30 september heeft EZ samen met de NVWA een presentatie gegeven over de nieuwe Europese Exotenverordening.

Voorlopige uitzonderingslijst gebruik glyfosaat behoorlijk volledig

De VBNE heeft door het jaar heen contact gehad met het ministerie van Infrastructuur en Milieu en het RIVM over de uitzonderingslijst op de 2e nota duurzame gewasbescherming en het gebruik van glyfosaat in natuurgebieden. De AMvB regeling 'uitzonderingen verbod op gebruik gewasbeschermingsmiddelen buiten de landbouw' is gepubliceerd in de Staatscourant. Er is besloten om alleen fase 1 van de regeling in werking te laten treden, dit betreft de verhardingen. De soortenlijst met uitzonderingen voor toepassing van gewasbeschermingsmiddelen buiten verhardingen wordt nog niet opgenomen in de regeling. De verwachting is dat deze 1 november 2017 gepubliceerd zal worden. Dit deel is vooral van belang voor bos- en natuurterreineigenaren. De VBNE pleit voor een complete lijst van uitzonderingsgevallen en een eenvoudige procedure om nieuwe soorten aan de lijst toe te voegen. Daarnaast moet een uitzondering komen voor locaties met explosieven in de bodem. De voorlopige lijst heeft de VBNE ingezien en is vrij volledig.

- 8. Er is sprake van een proportionele belasting vanuit de overheid en hulpdiensten op bos- en natuurterreineigenaren als het gaat om het voorkomen van calamiteiten.*

VBNE in gesprek met brandweer over visie en toekomstige aanpak natuurbranden

Brandweer Nederland heeft een visie over natuurbranden opgesteld. Deze visie is niet eerder met externen, dus ook niet met de bos- en natuurterreineigenaren, besproken. De VBNE heeft daarom schriftelijk gereageerd. De VBNE deelt niet de visie van de brandweer dat het terreinbeheer verantwoordelijk zou zijn voor een toename aan brandgevoeligheid. Volgens de VBNE zijn

klimaatverandering en een toename in droogteperiodes, en een toename in het recreatief medegebruik de belangrijkste oorzaken van natuurbranden. Op het gebied van natuurbrandbeheersing wil de VBNE graag met de brandweer het gesprek aan gaan. Waarbij het uitgangspunt voor de VBNE een gebiedsgerichte aanpak is, met de nadruk op risicovolle gebieden. Daarbij is een kaart over toegankelijkheid belangrijker dan een vegetatiekaart.

De VBNE is sinds eind 2016 in gesprek met BrandweerNL, de ANWB en de Recron om de in 2013 gemaakte afspraken over communicatie rondom natuurbranden te herzien. Er zijn meerdere aanleidingen, zoals het waarschijnlijk wegvallen van de kleurencodes risico op natuurbranden; toename in zelfredzaamheid; en rol van social media. Het herzien van de communicatie gebeurt in nauw overleg met de communicatiemedewerkers bij de leden van de VBNE.

Tussentijdse evaluatie praktijkadvies boomveiligheid in bos en natuur

Het praktijkadvies boomveiligheid in bos en natuur is opgesteld door de VBNE in samenwerking met Loo Plan, een panel van juristen en een klankbordgroep van bos- en natuurterreineigenaren om helderheid te bieden over rechten en plichten met betrekking tot mogelijke schade door afbrekende takken of een omvallende boom. Op 7 november heeft de werkgroep het praktijkadvies geëvalueerd na er een jaar ermee gewerkt te hebben. Een aantal tips:

- Laat de gebruiker verplaatsen in plaats van de boom omhakken.
- Sluit aan op bestaande bedrijfsprocessen.
- Voorkom PR-snoei na een ongeval.
- Overweeg een boomeffectanalyse bij projecten.

9. Bos- en natuurterreineigenaren zijn in staat om duurzaam, efficiënt en effectief de groene grondstoffen in hun terreinen te benutten

Alle onderwerpen in het dossier biomassa & groene grondstoffen worden voorbereid door de werkgroep groene grondstoffen. In bijlage 1 staat wie participeren in de werkgroep.

Convenant Schone en zuinige agrosectoren

In 2016 was vanuit het convenant een bijdrage van 40.000 euro beschikbaar voor het uitvoeren van diverse projecten in de natuur-, bos-, landschap- en houtketensector. Dit geld is verdeeld onder de projecten die diverse organisaties aandragen. In 2016 is één project van de BVOR gehonoreerd en drie projecten van de VBNE: (1) het opstellen van CO₂-factoren, (2) transport van riet en (3) hoe om te gaan met naalden. Helaas zijn twee projecten van de VBNE niet naar tevredenheid afgerond. De resultaten van het eerste project 'Opstellen van CO₂-factoren' waren niet naar de wens van de Stuurgroep NBLH en zullen daarom niet gebruikt worden. De resultaten van het project 'Hoe om te gaan met naalden' waren niet naar tevredenheid van uitvoerder Staatsbosbeheer en daarom is de subsidieaanvraag teruggetrokken.

In 2015 en begin 2016 is gewerkt aan een Addendum om het convenant te verlengen de komende jaren. Op 3 februari is tijdens een partneroverleg gesproken over de ondertekening van het Addendum bij het Convenant Schone en Zuinige Agrosectoren. Struikelpunt bleek echter de financiering van enkele agrosectoren. Het voorlopig niet doorgaan van het addendum heeft voornamelijk voor de sector Natuur Bos Landschap Houtketen (NBLH) geen consequenties: het geld is gereserveerd bij de afdeling 'natuur' van EZ en de RVO ondersteunt de stuurgroep NBLH. Begin 2017 wordt een nieuwe poging ondernomen een aangepast addendum te ondertekenen.

'Actieplan Bos en hout' ondertekent tijdens de nationale Klimaatop

Op 26 oktober 2016 op de eerste nationale Klimaatop is het Actieplan 'Bos en Hout' door 18 partijen ondertekent. De acties in het Actieplan zijn samen goed voor de vastlegging van 4,5

Megaton CO₂. Op de Klimaattop is afgesproken de uitstoot van CO₂ met in totaal 17,6 Megaton terug te dringen.

De afgelopen 1,5 is aan dit Actieplan gewerkt. Aanleiding was de Natuurvisie waarin staat dat de staatssecretaris graag een actieplan/agenda wil ter stimulering van de bijdrage van de (Nederlandse) bos- houtketen aan de groene economie. Om tot een Actieplan te komen zijn er twee sporen bewandeld: stakeholdersessies, begeleid door IMI, die hebben geresulteerd in het Actieplan en een scenariostudie door Alterra waarin bepaald is hoe vraag en aanbod zich kunnen ontwikkelen en deze duurzaam zijn samen te brengen.

De eerste helft van 2017 wordt een Plan van Aanpak (PvA) gemaakt om het Actieplan uit te werken. In het PvA worden de acties uit het actieplan gebundeld in drie programma's met als werktitels: (1) Meer met bomen. (2) Meer met bos. (3) Meer met hout. Onder deze drie koppen passen de inhoudelijke acties uit het Actieplan. Insteek is dat deze drie programma's zowel ruimte bieden aan de verdere invulling/uitwerking van onze acties (zie Actieplan in de bijlage), als dat deze programma's zeker ook ruimte bieden aan initiatieven van onderop.

Praktijkadvies oogsten van houtige biomassa gereed

In een samenwerking tussen Staatsbosbeheer (inhoud) en VBNE (redactie) is zomer 2016 het praktijkadvies oogsten van houtige biomassa gepubliceerd. In dit praktijkadvies staan de laatste inzichten beschreven van beheerders en eigenaren van bos- en natuurterreinen moeten doen om een goede kwaliteit en kwantiteit houtchips te produceren, opslaan en transporteren voor energietoepassingen. Op de Beheerdersdag op 30 september is een sessie speciaal gewijd aan het oogsten van houtige biomassa.

Platform Hout Nederland op 1 juli 2016 opgeheven

De VBNE is sinds begin 2015 lid van Platform Hout Nederland (PHN). Toen bleek al onder meerdere leden van PHN (te) weinig draagvlak voor een vervolg van PHN. Op 14 januari 2016 hebben de leden van de PHN besloten PHN op te heffen per 1 juli 2016. Het kleine restant vermogen van PHN is overgemaakt naar het Vakblad BosNatuurLandschap voor een themanummer over hout.

VBNE draagt van 2016 t/m 2018 financieel bij aan adviessysteem houtoogst

Op 22 maart heeft het bestuur besloten als VBNE te participeren in de totstandkoming van een adviessysteem houtoogst. Dit onderzoek loopt al enige jaren en is gestart op initiatief van diverse beheerders. Het onderzoek komt nu in een praktische fase waarbij 3 jaar lang praktijkonderzoek zal moeten worden uitgevoerd om te komen tot een praktisch adviessysteem. Met dit praktische adviessysteem kunnen beheerders snel bepalen of en hoeveel er geoogst kan worden in bossen.

Hoofdstuk 3 Plein van de professionals

3.1 Algemeen

De activiteiten op dit plein richten zich op gunstige voorwaarden voor de professionals (waaronder arbeidsvoorwaarden en arbeidsmarktbeleid), nu en in de toekomst, werkzaam in bos- en natuurbeheer. In tegenstelling tot de andere pleinen, kent dit plein een bredere vertegenwoordiging in het regieteam. Allereerst zijn in verband met de cao bos en natuur ook de werknemers (FNV en CNV Vakmensen) vertegenwoordigd. Ten tweede participeren ook twee niet-leden in dit plein, namelijk Landschapsbeheer Nederland en de Algemene Vereniging Inlands Hout (AVIH), zijnde werkgeversvertegenwoordigers.

Centraal op dit plein staat het faciliteren van de cao onderhandelingen bos en natuur tussen werkgevers en de werknemers. Daarnaast draagt het plein zorg voor goede arbeidsomstandigheden, voor de juiste toepassing van de arbeidsvoorwaarden en een optimale werking van de arbeidsmarkt waarbij voldoende goed opgeleide en gekwalificeerde professionals instromen en de huidige medewerkers duurzaam inzetbaar zijn.

3.2 Resultaten

De top 3 resultaten van het afgelopen jaar zijn:

- ✓ Opstarten van de werkgroep vrijwilligers en het uitvoeren van de Benchmark vrijwilligers.
- ✓ Ontwikkelen van een systeem voor E-learning en de eerste module 'Veilig werken buiten'. Het systeem zal in 2017 verder gevuld worden.
- ✓ Indienen van een zorgvuldig samengesteld Activiteitenplan 2017 voor een bedrag van € 339.525,- bij Fonds Colland Arbeidsmarktbeleid waarvoor de beschikking 21 december 2016 is ontvangen.

Voor 2017 hebben sociale partners aangegeven op dit plein, naast het continueren van de bestaande activiteiten, prioriteit te willen geven aan de volgende twee activiteiten:

- Het opstellen van het Activiteitenplan 2017 aan de hand van het proces wat in de Meerjarenvisie arbeidsmarkt 2016-2020 staat omschreven.
- Het uitvoeren en afronden van het cao moderniseringstraject.

Hieronder per doel, zoals vastgesteld in het werkplan 2016, de behaalde resultaten van het Plein van de professionals.

1. Aantrekkelijke arbeidsvoorwaarden voor werkgevers en werknemers in de sector bos en natuur

Cao bos en natuur 2016-2017

De sociale partners zijn in 2016 9 keer bijeen geweest om over de cao bos en natuur 2016-2017 te spreken. De onderhandelingen over de cao bos en natuur 2016-2017 hebben geleid tot een principeakkoord die loopt van 1 juli 2016 tot en met 30 juni 2017. Helaas is nog geen sprake van een cao-akkoord. De belangrijkste afspraken op een rij:

- Looptijd 1 juli 2016 tot 1 juli 2017.
- De lonen worden per 1 november 2016 met 0,5% verhoogd en per 1 januari 2017 met 1%.
- Voor seizoensarbeid kan worden afgeweken van de Wet Werk & Zekerheid. Voor die functies, die specifiek in de cao worden benoemd, wordt de ketenbepaling van zes naar drie maanden teruggebracht.
- Alle studenten die praktijkervaring opdoen kunnen een onbeperkt aantal arbeidsovereenkomsten krijgen zolang de opleiding voortduurt.

- Werknemers die vallen onder de participatiewet kunnen tot maximaal zes tijdelijke contracten krijgen in vier jaar.
- Werknemers die bij hun werkgever als vakbondskaderleden bekend zijn, krijgen dezelfde rechtsbescherming als de leden van de Ondernemingsraad.

Cao-modernisering verder gegaan

Sociale partners zijn in 2016 verder gegaan met een traject om de raam-cao bos en natuur te moderniseren met hulp van a-advies. Het traject bestaat uit meerdere fasen en de tweede fase is in 2016 uitgevoerd, de overige fasen zullen in 2017 worden uitgevoerd. De resultaten van de tweede fase is dat de er een voorstel is gedaan voor een nieuwe regeling en invulling van een persoonlijk keuzebudget.

2. *Goede arbeidsverhoudingen, goede arbeidsomstandigheden, een juiste toepassing van de arbeidsvoorwaarden, een optimale werking van de arbeidsmarkt en scholing en kennis*

Coördineren Activiteitenplan 2016 sector bos en natuur

De VBNE heeft in 2016 de uitvoering van het Activiteitenplan bos en natuur verzorgt. Dit was mogelijk door een overeenkomst tussen de NVBE en de VBNE waarin is afgesproken dat de VBNE voor de NVBE het Activiteitenplan coördineert. In totaal was voor 2016 € 401.928, - beschikbaar vanuit het Fonds Colland Arbeidsmarkt voor de uitvoering van het Activiteitenplan 2016, waarvan uiteindelijk € 330.815, - is benut (82,3%) om 13 projecten uit te voeren. De projecten varieerden van het ontwikkelen van filmpje voor arboproducten, tot een coachingsregeling, tot het ontwikkelen van een Gezondheidsplein tijdens de Beheerdersdag. Ook is weer een arbeidsmarktonderzoek uitgevoerd.

Activiteitenplan 2017 sector bos en natuur opgesteld en ingediend

In het najaar van 2016 is het Activiteitenplan 2017 door het regieteam van het Plein van de Professionals opgesteld en goedgekeurd. Daarna is deze verstuurd aan het bestuur van Colland Arbeidsmarktbeleid die het plan goedkeuren. In het plan staan veertien projecten, onder andere: ondersteuning plein v/d professionals door VBNE, coachingsregeling, Nature Fits all, Veldwerkplaatsen, etc. Het totale subsidiebedrag bedraagt €339.525, -, daarnaast is er €100.000, - euro beschikbaar voor het Scholingsfonds en €36.000, - voor stimulering van BBL-opleidingen. Het activiteitenplan is eind december door het bestuur van Colland Arbeidsmarktbeleid goedgekeurd.

Verbeteren communicatie over activiteiten op Plein van de professionals

In 2016 is, net als in 2015, ingezet op het verbeteren van de communicatie over de activiteiten op het Plein van de professionals. Er heeft wederom een artikelenreeks in het Vakblad Natuur Bos Landschap gestaan over uiteenlopende activiteiten die plaatsvinden op het plein. Er is een filmpje ontwikkelt ter promotie van de arboproducten en er is stevig gecommuniceerd in de nieuwsbrief.

3. *Voldoende goed opgeleide en gekwalificeerde professionals, genereren van informatie over de arbeidsmarkt.*

E-learning

Op initiatief van Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten heeft de VBNE het initiatief genomen om een e-learning systeem te ontwikkelen. Met dit systeem kunnen modules gemaakt worden over allerlei onderwerpen. Daarnaast kan in dit systeem alle medewerkers en vrijwilligers worden toegevoegd en kan hun leerpad worden gevolgd. Eind 2016 is het systeem en de eerste module afgerond. In 2017 zal het systeem verder gevuld gaan worden.

Arbeidsmarktonderzoek uitgevoerd

Het arbeidsmarktonderzoek loopt synchroon met de meerjarenvisie en is daarom in 2016 uitgevoerd. Sociale partners hebben Panteia gevraagd om het onderzoek uit te voeren, zij hebben ook ieder jaar de opdracht om het brede Colland arbeidsmarktonderzoek uit te voeren. In dit nieuwe arbeidsmarktonderzoek zijn niet alleen de cijfers over werkgevers, werknemers en onderwijs boven tafel gekomen, maar is ook gekeken naar de doelen die in de meerjarenvisie staan en of deze een bijdrage leveren aan de trends die zichtbaar zijn.

Andere invulling Nature fits all

Het project Nature fits all, bedoeld om middelbare scholieren enthousiast te maken voor een vervolopleiding het groen, heeft in 2016 compleet stil gelegen. Eind 2016 hebben sociale partners besloten om voor een geheel andere invulling van het project te kiezen en hebben Jannie Takkenbos van Janz gevraagd hiervoor een projectplan te schrijven.

Verder ontwikkelen visie arbeidsmarktbeleid

Naar aanleiding van de Meerjarenvisie die in 2015 ontwikkeld is, heeft bureau ZET in 2016 gekeken naar een vervolg hierop. Er is gekeken voor welke doelen nog geen projecten opgesteld en uitgevoerd worden. Een drietal projecten kwamen naar boven, maar sociale partners hebben aangegeven met geen enkel project verder te willen op dit moment.

Coachingsregeling open gegaan

In 2016 is de coachingsregeling voor het eerst open gegaan. Coaching is namelijk door Colland uit het Scholingsfonds gehaald en daarom hebben sociale partners besloten zelf een regeling op te zetten. Er zijn in totaal 54 aanvragen geweest die allemaal gehonoreerd konden worden. Daarmee is de regeling volledig uitgeput. In 2017 zal de regeling weer open gaan.

Ontwikkeling Branchecertificaat gestart

In 2016 is een start gemaakt met het ontwikkelen van een branchecertificaat. De brancheopleiding zal niveau MBO 1 hebben en vooral heel praktisch ingestoken zijn. Het curriculum wordt nu opgesteld en de opleiders worden bepaald. In 2017 zal het branchecertificaat beschikbaar komen.

Werkgeversplatform van Sectorkamer Voedsel, Groen en Gastvrijheid

De VBNE participeert in het werkgeversplatform van de sectorkamer Voedsel, groen en gastvrijheid van S-BB. Het werkgeversplatform is in 2016 7 keer bij elkaar geweest. Het platform zorgt voor de inhoudelijke voorbereiding van de Sectorkamer Voedsel, Groen en Gastvrijheid. Wim van Ginkel vertegenwoordigt de groene organisaties in de sectorkamer.

Werkveldadviescommissies Van Hall Larenstein en WUR

De VBNE neemt deel aan de werkveldadviescommissies van de opleidingen bos- en natuurbeheer van Hall Larenstein en de WUR. Hierbij gaat het om de behoeften/wensen vanuit het werkveld aan kennis en competenties van afgestudeerden te matchen met de opleidingen. In 2016 is de werkveldadviescommissie van Van Hall Larenstein een maal bijeen geweest en is o.a. gesproken over een nieuwe indeling van deze commissies waarbij gekozen wordt voor 1 commissie voor nationaal en 1 voor internationaal. De VBNE participeert in de nationale commissie.

VBNE doet uiteindelijk niet mee aan het Kenniscentrum Natuur en Leefomgeving

In de eerste helft van 2015 heeft de VBNE meegedacht en meegewerkt aan het opbouwen van het Kenniscentrum Natuur en Leefomgeving. Doel van het Kenniscentrum is de innovatie aanjagen door werkveld, overheden en onderwijs te verknopen. In 2015 had het bestuur besloten om niet met de VBNE te participeren in het Kenniscentrum. In 2016 heeft het bestuur nogmaals gekeken of het KNL bij de VBNE past. Het bestuur heeft besloten dat het niet bij het werk van de VBNE past en dat de leden zelf in het KNL moeten participeren.

Wel participeert de VBNE in één van de projecten dat loopt binnen het Kenniscentrum Natuur en Leefomgeving, namelijk het project 'Lerend netwerk 'verbeteren bedrijfsresultaten boseigenaren'. Op 19 mei is het netwerk bijeen geweest rondom het thema 'voedselbossen'. Het was een inspirerende bijeenkomst voor vele particuliere eigenaren die hier graag mee aan de slag gaan. Alle opgedane ervaringen worden uiteindelijk ook met de andere eigenaren binnen de VBNE gedeeld.

VBNE ondertekent Ontwikkelagenda Groen Onderwijs

In een aangenomen motie door de TK is de regering verzocht het groen onderwijs over te hevelen van het ministerie van EZ naar het ministerie van OCW. De definitieve besluitvorming over de eventuele overheveling vindt plaats na de volgende verkiezingen tijdens de Kabinetsformatie. In het kader van deze overheveling heeft staatssecretaris van Dam het groen onderwijs gevraagd te komen met een Ontwikkelagenda Groen Onderwijs. Op 26 oktober hebben Van Dam en de partijen uit de groene onderwijskolom en het 'groene' werkveld deze ontwikkelagenda ondertekend. In de Ontwikkelagenda wordt expliciet gezocht naar een betere en toekomstbestendige samenwerking tussen onderwijs, EZ en het werkveld zodat het 'groen onderwijs', ook als het bij OCW zit, nog wel mensen met de juiste competenties aflevert voor het werkveld. De VBNE is hier ook bij betrokken om de wensen vanuit bos- en natuurbeheer te vertegenwoordigen. Een van onze zorgpunten is dat de opleiding voor MBO Bos en natuur niveau 2 wel blijft na de overheveling omdat er jaarlijks te weinig (minder dan 100) studenten zijn.

4. Duurzaam inzetbare medewerkers door stimuleren veilig en gezond werken.

Alle onderwerpen op het gebied van arbeidsomstandigheden en veiligheid worden voorbereid door de werkgroep arbo en veiligheid. In bijlage 1 staat welke personen deel nemen aan de werkgroep.

Preventiefilmpje vleermuizen ontwikkelt

Er is in 2016 een nieuw filmpje toegevoegd in de reeks met filmpjes over dierziekten en zoönosen. Dit is alweer het 7e filmpje in de reeks. Het filmpje laat zien wat je moet doen om rabiës door vleermuizen te voorkomen.

Arboinfobladen ontwikkelt

In 2016 zijn twee nieuwe Arboinfobladen en één aanvulling op het Arboinfoblad Werken op hoogte ontwikkeld. Het gaat om het infoblad Veilig handelen illegaal afval en het infoblad Veilig opslaan en vervoeren van (brand)stoffen.

NEN-normering tekenwerende kleding

Stigas neemt in opdracht van de VBNE deel aan een werkgroep om een NEN-normering voor tekenwerende kleding te ontwikkelen. Er liggen veel vragen over de veiligheid van tekenwerende kleding en daarom is besloten om een NEN-normering te ontwikkelen. In 2017 zal deze normering definitief gepubliceerd worden.

Arbocatalogus up-to-date

In samenwerking met VBNE, AVIH, CNV Vakmensen en FNV houdt Stigas de Arbocatalogus continue up to date. De arbocatalogus is een praktisch hulpmiddel bij het opzetten van een gezonde en veilige bedrijfsvoering. Voor de meest voorkomende knelpunten en aandachtsgebieden in het werk hebben werknemers- en werkgeversorganisaties samen oplossingen en aanbevelingen op een rij gezet.

5. *Vrijwilligers*

Alle onderwerpen op het gebied van vrijwilligers worden voorbereid door de werkgroep vrijwilligers. In bijlage 1 staat welke personen deel nemen aan de werkgroep.

Benchmark vrijwilligers

In 2016 is de werkgroep vrijwilligers van start gegaan. De eerste actie van de werkgroep was het uitvoeren van een benchmark vrijwilligers. Voor deze benchmark zijn 60 vragen gesteld aan 30 organisaties die met vrijwilligers werken. De uitkomsten bieden een goed startpunt voor de werkgroep in 2017.

Hoofdstuk 4 Plein van de kennis

4.1 Algemeen

De activiteiten op dit plein richten zich op de ontwikkeling en het delen van de noodzakelijke inhoudelijke kennis voor een professioneel, efficiënt en effectief beheer van bos en natuur nu en in de toekomst. Dit betekent onder andere dat gewerkt wordt aan de uitvoering van het kennisprogramma 'Ontwikkeling en beheer natuurkwaliteit', aan het onderling delen van kennis en aan de overheid wordt geadviseerd over de behoefte aan kennisontwikkeling ten behoeve van de sector. In het kader van kennis delen worden per jaar ca. 16 veldwerkplaatsen georganiseerd om kennis uit te wisselen over nieuwe wetenschappelijke inzichten in het natuurbeheer.

Het Plein van de Kennis wordt aangestuurd door het regieteam. De samenstelling van het regieteam is te vinden in bijlage 1. Het regieteam is de aanjager van de projecten, stelt de doelen en het werkplan vast en is de coördinatie voor eventuele werkgroepen en adviseert het bestuur. Direct aanspreekpunt is de adviseur van het plein van de kennis.

4.2 Resultaten

De top 3 resultaten in 2016 op het Plein van de kennis zijn:

- ✓ De organisatie van 13 succesvolle veldwerkplaatsen met ca. 285 deelnemers;
- ✓ Succesvol symposium over 'beheren met monitoringsgegevens' op 18 februari 2016;
- ✓ Het concreet opstellen van acties voor kennisdelen vanuit het Actieplan voor 2017.

Verder specifiek voor het Kennisnetwerk OBN de drie volgende toppers in 2016:

- Succesvolle communicatie activiteiten georganiseerd en producten gemaakt om OBN kennis te laten stromen richting gebruikers (terreinbeheerders, provincies, etc.), waaronder succesvol symposium over het beekdallandschap en een populaire brochure over herstel vochtig bos; ook is hard gewerkt aan het handboek 'ecohydrologische systeemanalyse' i.s.m. de Stowa;
- 50% bovenop OBN budget cofinanciering ingebracht door provincies, de Stowa en Rijkswaterstaat;
- succesvol uitvoeren van evaluatie groot aantal SNL-beheertypen in opdracht van BIJ12.

Hieronder per doel, zoals vastgesteld in het werkplan 2015, de behaalde resultaten op het Plein van de kennis.

1. De VBNE beschikt over een actuele, brede kennisagenda

Kennisagenda

De VBNE heeft in 2014 de eerste stappen gezet om de aansturende rol als eigenaren en beheerders van bos en natuur op het (beleidsondersteunend) onderzoek van o.a. het ministerie EZ (weer) op te pakken. Voor inbreng in het Beleidsondersteunend Onderzoek (BO-onderzoek) 2015 van EZ is in het voorjaar van 2014 in reactie op een inventarisatie van lopende kennisprogramma's door het ministerie door de VBNE een kennisnotitie opgesteld, gebaseerd op interne kennisnotities van de leden, en bij EZ ingediend.

Het ministerie EZ heeft sindsdien een verandering gemaakt in de verdeling van het kennisbudget over kennisbasis en beleidsondersteunend onderzoek in een Strategische Kennis en Innovatie Agenda Voedsel en Natuur (SKIA). Het resultaat is voorlopig een intern ambtelijke verkenning waarin nog niet is geprioriteerd. In de keuzes in de agenda wordt het nieuwe regeerakkoord meegenomen. De ambitie van de VBNE is om voor de langere termijn een samenhangende kennisagenda van de VBNE te ontwikkelen en die blijvend te actualiseren. Daarbij wordt het kennislandschap breder in kaart gebracht om voor de realisering van de eigen kennisagenda de diverse geldstromen in kennis (andere ministeries; andere programma's) beter te kunnen benutten.

Kenniscentrum voor Natuur en landschap

Doel van het Kenniscentrum is de innovatie in de sector aan te jagen door werkveld, overheden en onderwijs te verknopen. Vraag in de regiegroep was wat kan het KC voor de leden van de VBNE betekenen en hoe de relatie met het KCNL vorm te geven. Evelyne van Dongen (programmamanager van het Kenniscentrum) heeft in de regiegroep de ontwikkeling, vormgeving en huidige stand van zaken toegelicht.

De VBNE is namens de gezamenlijke leden géén strategisch partner van het KCNL, noch projectpartner. Het Bestuur van de VBNE heeft aangegeven geen strategisch partner te willen zijn. Maar de individuele leden LandschappenNL en Staatsbosbeheer zijn strategisch partner, Natuurmonumenten is projectpartner.

In de regiegroep vindt regelmatig afstemming plaats van de contacten en projecten die lopen vanuit de leden in het Plein van de Kennis:

- de VBNE participeert in één van de projecten binnen het KCNL, namelijk het project 'Lerend netwerk Verbeteren bedrijfsresultaten boseigenaren';
- Het Kennisnetwerk OBN participeert sinds eind 2016 in een project samen met het NIOO, NMI, helicon en VHL over bodemvriendelijk beheer. Input vanuit het OBN is de kennis die hierover binnen diverse projecten is ontwikkeld. Het is een 3-jarig project, met als doel een website en symposium. Financiering vindt plaats vanuit provincie Gelderland en het Kenniscentrum;
- Natuurmonumenten participeert in onderzoek naar functioneren van communities rond haar beheereenheden. In deze communities zitten o.a. bewoners die betrokken zijn bij het beheer van het betreffende gebied. Op 8 juni 2017 is hierover een conferentie in kasteel t'Hackfort (Vorden).

2. De leden van de VBNE delen onderling, en eventueel met andere partijen betrokken bij bos en natuur, hun kennis

Stimuleringsfonds Kennis Delen en Actieplan Kennissamenwerking

In 2014 heeft de VBNE van het Bosschap een subsidie ontvangen waarmee een fonds is ingesteld met als doel de komende drie jaar in een programma 'Kennis delen in samenwerking' projecten en activiteiten te ondersteunen die gericht zijn op 'kennis delen' in relatie tot een bedrijfsmatig en professioneel beheer van bos en natuur (€ 50.000/jaar). Voor 2015 is gekozen om € 35.000 via een subsidieregeling beschikbaar te stellen voor terreineigenaren/terreinbeheerders en € 15.000 voor initiatieven vanuit de VBNE. In 2016 is de laatste activiteiten vanuit de subsidieregeling georganiseerd, te weten het succesvolle symposium 'beheren met monitoringsgegevens' op 18 februari 2016. Daarmee zijn in totaal 11 activiteiten georganiseerd, en twee zijn er niet doorgegaan. Alle kennisproducten zijn te vinden op www.vbne.nl.

Het in 2015 opgestelde Actieplan Kennissamenwerking is in 2016 verder uitgewerkt en geconcretiseerd. In 2016 is voorgesteld om het bedrag voor 2016 en 2017 geheel voor actieplan kennisdelen te gebruiken. Het bestuur heeft in 2016 besloten een aantal 'no-regret' acties uit het actieplan in gang te zetten. Dat waren:

- 1) De ontwikkeling van een webpagina voor kennisdelen tussen de leden. In het najaar van 2016 is hiervoor een eerste bijeenkomst georganiseerd. Op basis hiervan wordt een ontwerp gemaakt voor een webpagina, die begin 2017 zal worden bediscussieerd.
- 2) Uitvoeren werkschuurbijeenkomsten. Er zijn over de nieuwe wet natuurbescherming vier succesvolle bijeenkomsten georganiseerd, en over vrijwilligers één bijeenkomst. Zie bijlage 3.

3. Organiseren 16 veldwerkplaatsen; minimaal 10 overige activiteiten/jaar voor kennisdelen (= uitvoering Fonds 'Kennis delen') en de Beheerdersdag

Succesvol veldwerkplaatsen seizoen

VBNE en OBN kijken terug op een succesvol veldwerkplaatsenseizoen. De stijgende lijn in het aantal deelnemers is in vergelijking met 2014 en 2015 voortgezet met veel volgeboekte veldwerkplaatsen.

Er zijn 12 veldwerkplaatsen uitgevoerd in 2016 en drie worden er begin 2017 nog georganiseerd. Bijlage 4 bevat een overzicht van alle veldwerkplaatsen. De belangstelling is te danken aan de veelzijdigheid aan onderwerpen, de frequente digitale publiciteit en soepele organisatie. Met een enkele uitzondering krijgen de veldwerkplaatsen een waardering van een 7,5 of meer van de deelnemers. Zie voor het volledige overzicht van de veldwerkplaatsen: www.veldwerkplaatsen.nl. De Stowa en Natuurpunt ondersteunen het programma financieel, net als Fonds Colland, Staatsbosbeheer, van Hall/Larenstein en de Unie van Bosgroepen. Met het netwerk Groene bureaus zijn afspraken gemaakt om hun deelname aan de veldwerkplaatsen te stimuleren. Dit heeft geleid tot meer aanmeldingen vanuit de groene bureaus.

Beheerdersdag

Op vrijdag 30 september 2016 heeft de 8^e editie van de beheerdersdag plaats gevonden. Ruim 600 mensen waren naar Heerlijkheid Marienwaardt gekomen. Net als vorig jaar waren de UvB en de VBNE de opdrachtgevers voor de dag en heeft Bosgroep Midden de dag praktisch voorbereid. Dit gebeurde onder begeleiding van een actieve werkgroep beheerdersdag met daarin alle leden van de VBNE en partners van de beheerdersdag. Zie voor een verslag van de dag, de presentaties en het magazine www.beheerdersdag.nl.

4. Volledig en naar tevredenheid van de betrokkenen uitvoeren van het Jaarplan OBN 2016

Het Kennisnetwerk OBN kent een uitgebreid eigen jaarverslag. De verantwoording met betrekking tot OBN beperkt zich in dit jaarverslag van de VBNE tot de bestuurlijke verantwoordelijkheden van de VBNE voor het OBN en enkele hoogtepunten.

Jaarverslag 2015, uitvoering Jaarplan 2016 en indienen Jaarplan 2017

In de samenwerkingsovereenkomst 2014-2018 tussen BIJ12 en de VBNE is een jaarcyclus voor het Kennisnetwerk OBN afgesproken. Het bestuur van de VBNE is verantwoordelijk voor het Jaarverslag met financiële verantwoording 2015, uitvoering Jaarplan 2016 en het vaststellen van het Jaarplan 2017. Voorafgaand aan de goedkeuring van het Jaarverslag 2015 heeft op 12 april een gesprek plaatsgevonden tussen VBNE en BIJ12/EZ waarbij naast het jaarverslag gesproken is over de tussentijdse evaluatie van het Kennisnetwerk OBN. In mei is per brief gemeld dat BIJ12 met het jaarverslag heeft ingestemd en décharge heeft verleend over de financiële afrekening over 2015. Het Jaarplan 2016 is op 7 december 2015 door BIJ12 goedgekeurd. Over de uitvoering ervan is waar nodig overleg met de kenniscoördinator van BIJ12 zoals over de PAS Kennisagenda en de samenwerking met het Faunafonds.

Het Jaarplan 2017 is op 21 oktober aangeboden aan BIJ12/EZ en op 21 december goedgekeurd. Voorafgaand aan de goedkeuring van het Jaarplan 2017 heeft op 3 november een gesprek plaatsgevonden tussen VBNE en BIJ12/EZ, waarbij de inhoud van het jaarplan en het oppakken van de conclusies uit de tussenevaluatie zijn besproken.

Tussentijdse evaluatie en consequenties voor huidige en nieuwe OBN periode

In 2016 is het Kennisnetwerk OBN geëvalueerd in opdracht van BIJ12/EZ. Dit is zo afgesproken in de samenwerkingsovereenkomst 2014-2018 tussen BIJ12 en de VBNE. De tussentijdse evaluatie is uitgevoerd door Hank Bartelink (directeur LandschappenNL) en Jan van Erp (Prolander, en lid OBN Adviescommissie) en in mei gereed gekomen. In een overleg op 20 juni tussen VBNE en BIJ12/EZ is de evaluatie gepresenteerd. Nadien zijn een aantal gesprekken geweest over de evaluatie en de consequenties voor de huidige OBN periode en een nieuwe OBN periode vanaf 2019. De gesprekken gingen met name over de governance. Deze gesprekken zullen in 2017 worden voortgezet met als doel om in het voorjaar van 2018 een besluit te hebben over een nieuwe OBN periode 2019-2023.

Cofinanciering voor OBN onderzoek

De provincies financieren via de BIJ12 het OBN onderzoeksbudget voor de periode 2014-2018, met € 800.000 per jaar. Omdat het onderzoeksbudget vergeleken met de periode 2010-2013 met de helft is afgenomen, is cofinanciering zeer belangrijk geworden om relevant onderzoek te blijven uitvoeren. Wat betreft cofinanciering is 2016 succesvol geweest: het OBN budget is met ongeveer 50% toegenomen. Met name provincies hebben individueel bijgedragen aan voor hen relevant OBN onderzoek. Als voorbeeld de provincie Drenthe die voor twee OBN onderzoeken cofinanciering heeft ingebracht. Niet alleen in onderzoek maar ook in beheeradviezen hebben provincies financiering ingebracht. Zo hebben de provincies Friesland en Noord-Holland een OBN-advies over toepassing van de PAS maatregel verstuiving op de Waddeneilanden en de Noordduinen voor 90% gefinancierd. Een mooi resultaat is ook dat Rijkswaterstaat en de provincie Gelderland deel twee van het OBN begrazingsonderzoek in uiterwaarden samen financieren.

Adviescommissie OBN 2016: uitbreiding lidmaatschap, PAS en evaluatie

Naast het bestuur van de VBNE speelt voor de inhoudelijke en organisatorische zaken rondom het OBN vooral de Adviescommissie OBN (AC) een centrale rol. Met ingang van 1 januari 2014 is Teo Wams, in zijn rol als bestuurslid van de VBNE, voorzitter van de Adviescommissie OBN geworden. De AC kwam in 2016 bijeen op 21 januari, 14 april, 23 juni, 22 september en 17 november. Als nieuwe leden zijn Rijkswaterstaat en de Stowa lid geworden. Naast de bespreking van de onderzoeksvoorstellen heeft de AC gesproken over de Kennisagenda PAS, de evaluatie van het Kennisnetwerk OBN, de evaluatie van een aantal SNL-beheertypen in opdracht van BIJ12, en de vernieuwing van de OBN-website.

Communicatie-activiteiten, evaluatie SNL-beheertypen en de website in 2016

In 2016 zijn veel projecten uitgevoerd met als doel verspreiding van OBN kennis uit onderzoek. Bijvoorbeeld een symposium over de onderzoeksresultaten vanuit het Deskundigenteam Beekdallandschap en een nummer in Landschap over het onderzoek vanuit het Deskundigenteam Nat zandlandschap van de afgelopen jaren inclusief een review. Er zijn twee brochures verschenen, over herstel van vochtige bossen en over het beekdallandschap.

In opdracht van BIJ12 heeft het Kennisnetwerk OBN een groot aantal SNL-beheertypen geëvalueerd w.b. de ecologische onderbouwing van de daarin genoemde beheermaatregelen. In het najaar van 2016 is hard gewerkt aan de actualisatie en redactie van de teksten van een groot aantal SNL-beheertypen. Hiermee is een eerste grote stap gezet naar een nieuwe OBN-website, die in september 2017 zal worden gepresenteerd.

Hoofdstuk 5 Vanuit de werkorganisatie

In dit derde volledige jaar van de VBNE is gewerkt aan de positionering van de vereniging en de werkorganisatie in de relatie tot de leden, zoals onder andere is bepaald in de Agenda 2016-2020. Hieronder een kort overzicht van de belangrijkste activiteiten en mijlpalen.

1. *De VBNE werkt verder aan zijn herkenbaar en zichtbaarheid voor de leden en de organisaties waar de VBNE mee samenwerkt.*

Maandelijks digitale nieuwsbrief VBNE wordt goed gelezen

De VBNE stuurt maandelijks een digitale nieuwsbrief naar ruim 4000 lezers. Uit de lezersstatistieken blijkt dat de nieuwsbrief zeer goed wordt gelezen en dat lezers relatief veel doorklikken bij de diverse onderwerpen. Ook ontvangt de VBNE veel vragen en verzoeken tot sturen van producten naar aanleiding van de nieuwsbrief.

VBNE actief op twitter

De VBNE maakt actief gebruik van social media waarbij vooral ingezet wordt op twitter. De VBNE heeft sinds begin dit jaar meer dan 1000 volgers. De VBNE kondigt via twitter bijeenkomsten aan, twittert over bijeenkomsten, en verspreidt nieuws via twitter.

VBNE organiseert (mede) de veldwerkplaatsen, de beheerdersdag en werkschuurbijeenkomsten

Om in contact te komen met de beheerders en eigenaren organiseert de VBNE, alleen, met leden of met partners, bijeenkomsten waar beheerders en eigenaren bijgepraat worden over een actueel onderwerp en met elkaar kunnen bijpraten. Meer informatie over deze bijeenkomsten is te lezen in H4.

2. *De VBNE heeft een financiële administratie waaruit kwartaalrapportages en een jaarrekening kan worden opgemaakt. Er is een accountant die de jaarrekening van de VBNE controleert.*

De VBNE maakt voor de financiële boekhouding gebruik van Exact Online. Voor de financiële administratie huurt de VBNE een financiële administrateur in voor 6 uur per week. Deze persoon voert ook de financiële administratie voor het Kennisnetwerk OBN en voor het Activiteitenplan bos en natuur (Colland). De accountant van de VBNE is BakerTillyBerk. In 2016 heeft deze de tweede jaarrekening van de VBNE gecontroleerd. De accountant heeft een accountantsverklaring afgegeven en de alv heeft decharge verleend over de jaarrekening 2015.

3. *De VBNE heeft een HR beleid waarin o.a. aandacht is voor de functioneringscyclus en de training van de medewerkers.*

De VBNE volgt de cao bos en natuur, deel De Landschappen. Vanaf 1 november 2015 hebben de zes medewerkers van de VBNE een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd. De VBNE heeft een HR beleid met daarin afspraken over het verloop van de functioneringscyclus, mogelijkheden voor opleidingen en trainingen, de vertrouwenspersoon, de Arbo dienst waar de VBNE gebruik van maakt, thuis werken etc.

In 2016 zijn met alle medewerkers doelstellingsgesprekken en functioneringsgesprekken gevoerd. Verder is er beperkt gebruik gemaakt van de mogelijkheden voor opleidingen en trainingen. Wel heeft het hele team 2 dagdelen besteed aan een cursus 'schrijven van korte teksten voor website, nieuwsbrief en twitter'. Het jaarverslag van de vertrouwenspersoon laat zien dat in 2016 geen

gebruik is gemaakt van de vertrouwenspersoon. Verder heeft de VBNE een document met daarin de organisatieregels omtrent bijvoorbeeld het afsluiten van het pand etc.

De VBNE is vrijwillig aangesloten bij het Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw (BPL). Verder heeft de VBNE een verzuimverzekering om het financiële risico bij arbeidsongeschiktheid van het personeel te verzekeren. Ook heeft de VBNE een ongevallenverzekering voor haar medewerkers.

4. De VBNE maakt gebruik van moderne ICT- en communicatietechnieken die het mobiel werken faciliteren.

De VBNE heeft een overeenkomst met Speyk van wie de VBNE de ICT diensten inhuurt. Vanaf begin 2017 heeft de VBNE digikantoor, zodat de alle medewerkers van de VBNE overal in kunnen loggen om te werken. Daarnaast hebben alle medewerkers een smartphone. Op kantoor maakt de VBNE gebruik van digitale telefonie.

Bijlage 1 Samenstelling organen en werkorganisatie VBNE per 31-12-2016

Leden van de VBNE

- Staatsbosbeheer
- LandschappenNL
- Vereniging Natuurmonumenten
- Federatie Particulier Grondbezit
- Rijksvastgoedbedrijf
- Natuurnetwerk Gemeenten

Algemene ledenvergadering

Lid	Afgevaardigde
Federatie Particulier Grondbezit	Albert Schimmelpenninck, Tineke de Vries, Frederik Nijpjes (tot 29 maart 2016) en Yayeri Blijdenstein (vanaf 29 maart 2016)
Rijksvastgoedbedrijf	Roy Pillen (tot 29 maart 2016) en Jos Swart (vanaf 29 maart 2016)
Staatsbosbeheer	Theo Meeuwissen (tot 29 maart 2016); Harrie Hekhuis (vanaf 29 maart 2016)
Natuurmonumenten	Ron Adelaar (vanaf 1 november tijdelijk vervangen door Jeroen Willem Klomps)
LandschappenNL	Luuk Daamen tot 29 maart 2016); Ton Roozen (tot 29 maart 2016) en Saskia van Dockum (vanaf 29 maart 2016).
Natuurnetwerk Gemeenten	Harry Brouwers

Bestuur

Organisatie	Bestuurslid	Plaatsvervangend bestuurslid
Onafhankelijk voorzitter	Maurits van den Wall Bake	-
Federatie Particulier Grondbezit	Annette ter Kuile (secretaris) – afgetreden op 6 oktober 2016 Paul Kindt (secretaris) – toegetreden op 6 oktober 2016	Paul Kindt – afgetreden op 6 oktober 2016 Berend Pastoor – toegetreden op 6 oktober 2016
Rijksvastgoedbedrijf	Frans Borgonje	Roel Broeksma (afgetreden op 1 februari 2016) Franco Mandemaker (toegetreden op 1 februari 2016)
Staatsbosbeheer	Sylvo Thijsen (plv. voorzitter)	Mascha Brouwer
Natuurmonumenten	Teo Wams	Nico Altena
LandschappenNL	Hank Bartelink (penningmeester)	Marco Glastra
Natuurnetwerk Gemeenten	Edward van der Geest (afgetreden op 22 maart 2016) Ike Busser (toegetreden op 9 juni 2016)	

Regieteam Plein van de beheerpraktijk

Portefeuillehouder vanuit het bestuur	Frans Borgonje
Staatsbosbeheer	Harrie Hekhuis
FPG	Hans Gierveld
LandschappenNL	Michiel Houtzagers
Rijksvastgoedbedrijf	Frans Borgonje
Natuurmonumenten	Henk Siebel
Natuurnetwerk Gemeenten	Mark Karsemeijer

Unie van Bosgroepen (adviseur)
Adviseur Plein van de beheerpraktijk

Rino Jans
Anne Reichgelt

Regieteam Plein van de professionals

Portefeuillehouder vanuit het bestuur
Staatsbosbeheer
FPG

LandschappenNL
Rijksvastgoedbedrijf
Natuurmonumenten

AVIH (sociale partner – werkgever)
Landschapsbeheer NL (sociale partner – werkgever)
FNV
CNV Vakmensen

Adviseur Plein van de professionals

Hank Bartelink
Willem Sytsma
Hendrik de Beaufort (afgetreden op 24 oktober) &
Henk Beukhof (toegetreden op 24 oktober)
Anita Bosma
Geen invulling vanuit Defensie
Ron Adelaar (vanaf 1 oktober tijdelijk vervangen
door Jeroen Willem Klomps)
Erik Pieters & George Borgman
Rob Meijers
Wim Baltussen & Marius Grutters
Jacqueline Kraan (vanaf 1 juli tijdelijk vervangen
door Jaap Bosma) & Mariska Oudejans-van Aanholt
Annika van Dijk

Regieteam Plein van de kennis

Portefeuillehouder vanuit het bestuur
Staatsbosbeheer

FPG
LandschappenNL

Rijksvastgoedbedrijf
Natuurmonumenten

Natuurnetwerk Gemeenten
Unie van Bosgroepen (adviseur)
Adviseur Plein van de kennis

Teo Wams
Theo Meeuwissen (afgetreden op 16 februari) &
Saskia de Jonge (toegetreden op 16 februari)
Jaap Starckenburg
Uko Vegter (afgetreden op 16 februari) & Berry
Lucas (toegetreden op 16 februari)
Vacature
Wanne de Bie (vanaf 16 februari tijdelijk vervangen
door Klaas de Jong)
Marion de Bresser
Fons Eysink
Wim Wiersinga / Mark Brunsveld

Werkgroep arbo en veiligheid

André Effink
Eric Vogel
Jacqueline Kraan
Mirjam de Groot
Ron ten Voorde
Marlies Metsemakers
Sylvia Bruning
Marja Zandberg
Henk Veen

FNV
Natuurmonumenten
CNV Vakmensen
Stigas
AVIH
Staatsbosbeheer
FPG
LandschappenNL
LandschappenNL

Werkgroep vrijwilliger

Jessica Winter
Paul Terstegge
Astrid de Beer
Henk Beukhof
Harrie Brouwers
Wim Baltussen
Rien Cardol

LandschappenNL
Staatsbosbeheer
Natuurmonumenten
FPG
Natuurnetwerk gemeenten
FNV
IVN

Werkgroep e-learning

Eric Vogel
Paul Terstegge

Natuurmonumenten
Staatsbosbeheer

Krista Esselink

LandschappenNL

Werkgroep onderwijs

Klaas de Jong

Dominique van Toorn

Anita Bosma

George Borgman

Geert Willink

Ingrid Timmer

Natuurmonumenten

Staatsbosbeheer

LandschappenNL

AVIH

Helicon

Helicon

Werkgroep water en natuur

Berry Lucas

Corine Geujen

Floris Verhagen

Willem de Beaufort

Marieke van Gerven

Kirsten Haanraads

De 12 Landschappen

Natuurmonumenten

FPG

FPG (plaatsvervanger)

Staatsbosbeheer

Natuurmonumenten

Werkgroep invasieve exoten

Henk Groenewoud

Johan van Valkenburg

Hans Kaljee

Erwin Al

Henk Siebel

Rino Jans

Ministerie van EZ

NVWA

Gemeente Amsterdam

Staatsbosbeheer,

Natuurmonumenten

Unie van Bosgroepen

Werkgroep natuurbrandbeheersing

Hans van Dijk

Bert Biemans

Jap Smits

Frans Borgonje

Natuurmonumenten

Het Utrechts Landschap

Staatsbosbeheer

Rijksvastgoedbedrijf

Werkgroep gedragscode bosbeheer

Rino Jans

Kees Boon

Henk Siebel

Houdijn Beekhuis

Astrid Doesburg

Erwin Al

Berry Lucas

Jos Swart

Govert Bos

Unie van Bosgroepen

AVIH

Natuurmonumenten

Staatsbosbeheer

Vogelbescherming

Staatsbosbeheer

LandschappenNL

Rijksvastgoedbedrijf

Landgoed Scherpenzeel/FPG

Werkgroep gedragscode natuurbeheer

Houdijn Beekhuis

Henk Siebel

Berry Lucas

Leidje Verkerk

Jos Swart

Ronny van Woudenberg

Staatsbosbeheer

Natuurmonumenten

LandschappenNL

Unie van Bosgroepen

Rijksvastgoedbedrijf

FPG

Werkgroep groene grondstoffen

Henk Wanningen

Jaap Riemens

Gerrit Jan van Herwaarden

Staatsbosbeheer

Rijksvastgoedbedrijf

LandschappenNL

Hans Massop
Adriaan Prins

Natuurmonumenten
FPG

Werkgroep beheerdersdag

Werkorganisatie

Directeur
Adviseur Plein van beheerpraktijk
Adviseur Plein van de kennis / programmaleider OBN
Adviseur Plein van de professionals / Adviseur
Groene Grondstoffen
Programmamedewerker OBN
Office manager

Evelien Verbij
Anne Reichgelt
Wim Wiersinga
Annika van Dijk

Mark Brunsveld
Femke Wolthaus

Bijlage 2 Overzicht groene geborgde waterschapsbestuurders

datum overzicht: 31 december 2016

Naam waterschap	Zetels	Namen groene geborgde bestuursleden en fractievolgers
Wetterskip Fryslân	2	Martin Dijkhoff Jelle Arjaans
Waterschap Noorderzijlvest	1	Henk Hut
Waterschap Hunze en Aa's	1	Paul Vertegaal
Waterschap Drents-Overijsselse Delta	1	Gerard van den Berg
Waterschap Vechtstromen	1	Harrie Alberts
Waterschap Rijn en IJssel	2	Leo Lamers Arnold Peterse Nienke Welle, fractievolger
Waterschap Vallei en Veluwe	1	Gerben Ekelmans
Waterschap Zuiderzeeland	1	Riet Rijs
Waterschap Rivierenland	1	Roelof van Loenen Martinet
Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden	2	Hendrik de Beaufort Walter Kooy
Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht	1	Hans Massop Job van Amerom, fractievolger
Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier	1	Joost van Beek
Hoogheemraadschap van Rijnland	1	Joke Stoop
Hoogheemraadschap van Delfland	1	Hans Schouffoer
Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard	1	Hans Nuiver
Waterschap Hollandse Delta	1	Ies Klok Joost Kievit, fractievolger
Waterschap Scheldestromen	1	Ralf Josse Huibert Simons, fractievolger
Waterschap Aa en Maas	1	Willem Peters
Waterschap Brabantse Delta	1	Nellie Raedts Jan Boers, fractievolger
Waterschap De Dommel	2	Marc de Wit Vincent Lokin
Waterschap Peel en Maasvallei	2	Philip Bossenbroek Arnold Jansen
Waterschap Roer en Overmaas	2	Ria Dielissen Frédérique Verheij-Péters

Bijlage 3 Overzicht presentaties, producten, publicaties, convenanten en bijeenkomsten VBNE 2016

Presentaties

De nieuwe Wet natuurbescherming in de praktijk – presentatie op 12 januari op het stafoverleg van de FPG
Betekenis van de nieuwe Wet natuurbescherming voor de praktijk – presentatie op 3 maart op het Aardhuissymposium van de Koninklijke Nederlandse Bosbouwvereniging (KNBV)
De nieuwe Wet natuurbescherming in de praktijk – presentatie op 31 maart op een bijeenkomst van het Utrechts Particulier Grondbezit
Presentatie praktijkadvies essentaksterfte tijdens veldwerkplaats 29 juni in het Roggebotzand
De nieuwe Wet natuurbescherming in de praktijk – presentatie op 23 juni op een bijeenkomst ter ere van het 25 jarig jubileum van de UvB
Vergoedingen voor werkgevers in bos en natuur – presentatie op 23 augustus en 27 september op de werkgeversbijeenkomst georganiseerd door de FPG.
De Boswet in de nieuwe Wet natuurbescherming – presentatie op 14 september, 29 september, 18 oktober en 25 oktober voor de gemeentes in opdracht van het IPO en het ministerie van EZ
Gedragscode bosbeheer herzien – presentatie en discussie op 30 september op de Beheerdersdag
De nieuwe Wet Natuurbescherming – presentatie op 30 september op de Beheerdersdag
De Boswet in de nieuwe Wet natuurbescherming – presentatie op 29 november, 1 december, 6 december en 8 december voor de werkschuurbijeenkomsten XL over de Wet natuurbescherming in de praktijk
De nieuwe Wet natuurbescherming in de praktijk – gastcollege op 5 december op de Wageningen Universiteit
De nieuwe Wet natuurbescherming in de praktijk – gastcollege op 13 december op Hogeschool Van Hall-Larenstein
Actieplan Bos en Hout - presentatie op 20 december bij de ledenvergadering van de Cultuurgroep Bos- en Haagplantsoen van LTO

Producten

Praktijkadvies essentaksterfte	Plein van de beheerpraktijk
Praktijkadvies oogsten van houtige biomassa	Plein van de beheerpraktijk
Arboinfoblad 14 Veilig handelen illegaal afval	Plein van de professionals
Arboinfoblad 15 Veilig opslaan en vervoeren van (brand)stoffen	Plein van de professionals
Aanvulling Arboinfoblad 15 Wet- en regelgeving	Plein van de professionals
Veiligheidskaartje	Plein van de professionals
Brochure Arbowet en aansprakelijkheid voor particuliere houtzagers	Plein van de professionals
Brochure Arbowet en aansprakelijkheid voor zzp'ers	Plein van de professionals
Filmpje arboproducten	Plein van de professionals
Flyer online producten	Plein van de professionals
Flyer tekenencefalitis	Plein van de professionals
Filmpje Ziek door vleermuizen	Plein van de professionals

Publicaties / artikelen

Artikel in Vakblad Natuur Bos Landschap (NBL) "Gemeenten met natuur zoeken elkaar op – Toch andere belangen dan de terreinbeheerders", juni 2016	Algemeen
Artikel in Vakblad NBL "Bosbeheer en biodiversiteit – Beheerders, aannemers en beschermers praten samen over de toekomst van de gedragscode", januari 2016	Plein van de beheerpraktijk
Artikel in Vakblad NBL "De nieuwe Wet natuurbescherming: wat verandert er voor kapmeldingen en ontheffingen?", februari 2016	Plein van de beheerpraktijk
Artikel in Vakblad NBL "Boomveiligheid: los van angst en met gezond verstand", februari 2016	Plein van de beheerpraktijk

Artikel in Vakblad NBL "De ErBo-regeling is gemoderniseerd", februari 2016	Plein van de beheerpraktijk
Artikel in De Landeigenaar "Nieuwe benadering van boomveiligheid", maart 2016	Plein van de beheerpraktijk
Artikel in Vakblad NBL "Plugplantsoen in de praktijk", maart 2016	Plein van de beheerpraktijk
Artikel in Vakblad NBL "Genetische diversiteit van de door Essentaksterfte geplaagde gewone es", april 2016	Plein van de beheerpraktijk
Artikel in Vakblad NBL "Is de Wet natuurbescherming 'bosbouwkundig verantwoord'?", april 2016	Plein van de beheerpraktijk
Kortje in Vakblad NBL "Huidige Gedragscode Natuurbeheer opnieuw verlengd", mei 2016	Plein van de beheerpraktijk
Artikel in Vakblad NBL "Vertraag het Lopend Vuurtje!", mei 2016	Plein van de beheerpraktijk
Kortje in Vakblad NBL "Platform Hout stopt", juni 2016	Plein van de beheerpraktijk
Artikel in Vakblad NBL themanummer bos "Waar is het bosbeleid gebleven?", september 2016	Plein van de beheerpraktijk
Artikel in Vakblad NBL "Reportage in het bos van de toekomst", december 2016	Plein van de beheerpraktijk
Colland artikel in Vakblad NBL "Blijven investeren in kennis en kunde binnen werkveld bos en natuur", januari 2016	Plein van de professionals
Colland kortje in Vakblad NBL "Ook in 2016 subsidie voor cursus of trainingen bij het Scholingsfonds Colland!", februari 2016	Plein van de professionals
Colland kortje in Vakblad NBL "Week van de teek 2016: opnieuw aandacht voor controle direct na het werk", maart 2016	Plein van de professionals
Colland artikel in Vakblad NBL "Meerjarenvisie arbeidsmarkt bos en natuur – Samen komen tot goede en efficiënte activiteiten", april 2016	Plein van de professionals
Colland kortjes in Vakblad NBL "Coachingsregeling open" en "Let op: eikenprocessierupsen", mei 2016	Plein van de professionals
Colland artikel in Vakblad NBL "Aanvragen vergoeding opleidingen groene boa's in september", juni 2016	Plein van de professionals
Colland artikel in Vakblad NBL "Professionalisering van vrijwilligersbeleid", juni 2016	Plein van de professionals
Colland artikel in Vakblad NBL themanummer bos "Werken met accugereedschap", september 2016	Plein van de professionals
Colland artikel in Vakblad NBL "Meeste beroepsziekten kunnen worden voorkomen", oktober 2016	Plein van de professionals
Stelling in Vakblad NBL "Geld voor natuuronderzoek komt beschikbaar voor de belangrijkste beheeronderwerpen", april 2016	Plein van de kennis
Artikel in Vakblad NBL "Het Kenniscentrum Natuur en Leefomgeving – Innovatieve projecten gezocht voor studenten, docenten en het werkveld", mei 2016	Plein van de kennis

Convenanten / intentieovereenkomsten

Intentieovereenkomst Actieplan Bos en Hout	Plein van de beheerpraktijk
Ontwikkelagenda Groen Onderwijs	Plein van de professionals

Bijeenkomsten

Beheerdersdag op 30 september in Beesd	
Werkshuurbijeenkomst XL Wet natuurbescherming op 29 november in Rolde, 1 december in Delfgauw, 6 december in Tilburg en 8 december in Vorden	Plein van de beheerpraktijk
Werkshuurbijeenkomst vrijwilligers op 17 november in Wormer	Plein van de professionals

Betrokken bij Buiten bijeenkomst op 4 februari op Landgoed Oostbroek	Plein van de professionals

Bijlage 4   Veldwerkplaatsen 2016

De volgende veldwerkplaatsen hebben in 2016 plaatsgevonden:

1 februari: Hydrologie van het hoogveenlandschap (hoorde nog bij programma 2015)

Locatie: Fochteloërveen (Natuurmonumenten)

Sprekers vanuit Universiteit van Amsterdam, Unie van Bosgroepen en Natuurmonumenten

25 deelnemers

12 april: Mergelgroeven en rotsen

Locatie: ENCI-groeve Maastricht

Sprekers vanuit RoyalHaskoningDHV, Stichting Bargerveen, Natuurbalans en het Limburgs Landschap

17 deelnemers

10 mei: Bloemenaanbod bieden voor bloembezoekende insecten in het heidelandschap

Locatie: Strabrechtse heide (Staatsbosbeheer)

Sprekers vanuit Staatsbosbeheer, Stichting Bargerveen en Unie van Bosgroepen

26 deelnemers

10 juni: Muggenoverlast bij beheer en inrichting natuur

Locatie: Bargerveen (Staatsbosbeheer)

Sprekers vanuit Altenburg & Wymenga, Stichting Bargerveen, Staatsbosbeheer en het RIVM

18 deelnemers

22 juni: Unique selling points van natuur - van ontdekken naar inrichten

Locatie: Landgoed Hof Espelo (Landschap Overijssel)

Sprekers vanuit Van Hall Larenstein en Landschap Overijssel

14 deelnemers

29 juni: Essentaksterfte

Locatie: Roggebotzand (Staatsbosbeheer)

Sprekers vanuit CGN & WUR, Alterra, Landgoed Kolland en VBNE

25 deelnemers

14 juli: Herstel van vochtig schraalland op voormalige landbouwgronden

Locatie: Moerputten (Staatsbosbeheer)

Sprekers vanuit Universiteit van Antwerpen, Natuurmonumenten, de Vlinderstichting en Staatsbosbeheer

25 deelnemers

13 september: De nutriëntenbalans van droge heide

Locatie: NP De Hoge Veluwe

Sprekers vanuit Stichting het Nationale Park de Hoge Veluwe, Stichting Bargerveen, B-Ware en Alterra.

25 deelnemers

28 september: De ecologische waarde en het beheer van sloten

Locatie: de Wieden (Natuurmonumenten)

Sprekers vanuit Wageningen UR, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Waterschap Drents

Overijsselse Delta en Natuurmonumenten

22 deelnemers

15 november: Duurzame duindynamiek

Locatie: Kennemerduinen (PWN)

Sprekers vanuit PWN, Bureau voor Strand en Duinonderzoek, KWR, Naturalmedia en Natuurmonumenten

23 deelnemers

23 november: Verlanding laagveenpetgaten

Locatie: Ankeveense Plassen (Natuurmonumenten)

Sprekers vanuit Natuurmonumenten, B-WARE, Radboud Universiteit en Waternet

29 deelnemers

7 december: Hoogveenherstel

Locatie: Aamsveen (Landschap Overijssel)

Sprekers vanuit Landschap Overijssel, Stichting Bargerveen, KWR en Bureau Bell Hullenaar.

16 deelnemers

16 december: Lichtvervuiling

Locatie: Voorstonden (Natuurmonumenten)

Sprekers vanuit het NIOO, de Vlinderstichting, de Zoogdiervereniging en RAVON.

15 deelnemers